

<https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 10.03.2019).

6. Присяжнюк Т. А. Сутність поняття «логічне мислення». *Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації*: матеріали V Всеукраїнської наукової конференції. Ч. I: педагогіка, психологія, мовознавство. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. С. 104–107.

Гречанюк З. С., здобувачка 1-го курсу СО «Магістр»,
факультету хімії, біології і біотехнологій
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»
Донецький національний університет імені Василя Стуса,
Україна
Науковий керівник – Зарішняк І. М., канд. пед. наук, доц.,
Донецький національний університет імені Василя Стуса,
Україна

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНІМ ЗАКЛАДОМ ЯК ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДґРУНТЯ УПРАВЛІННЯ ОСВІТНІМИ РИЗИКАМИ

Актуальність теми дослідження обумовлена проблемами системи освіти в Україні, положеннями Закону «Про освіту», «Концепції модернізації освіти» новітніми науковими досягненнями в педагогіці, психології, теорії та практиці управління освітніми установами, що працюють у режимі розвитку; необхідністю оновлення змісту освіти на основі державних освітніх стандартів, базисного навчального плану; впровадженням у практику навчання сучасних парадигм освіти, інноваційних технологій, орієнтованих на особистість школяра (учня) [1, с. 95–96].

Управління як теорія зародилося на початку XX століття. Основоположниками першої школи «наукового управління» були американський інженер Ф. Тейлор і французький менеджер А. Файоль. Перший із них вирішив завдання удосконалення управління підприємством шляхами економного використання праці і засобів виробництва, регламентації використання інструментів і матеріалів, стандартизації робочих операцій, точного обліку робочого часу, і цим довів, що управляти можна «науково». У 1911 році Ф. Тейлор опублікував свою книгу «Принципи наукового управління», яка традиційно вважається початком визнання управління наукою [2, с. 148].

А. Файоль виділив п'ять функцій управління. За його словами, «управляти – означає передбачати і планувати, організовувати, розпоряджатися, координувати і контролювати». Він розробив «принципи управління», що визнається першим самостійним результатом «науки адміністрування» в її тепер уже класичному варіанті, зорієнтованому насамперед на побудову «формальних» організаційних структур і систем.

Наукова теорія управління навчальними закладами інтенсивно почала розвиватися за останні 30 років, але і на сьогодні немає єдиного погляду на зміст таких понять, як управління, керівництво, функції управління, методи управління. Це зумовлено тим, що зазначена проблема має багатоаспектний характер і синтезує в собі дані таких наук, як економіка, філософія, соціологія, кібернетика та ін. [5, с. 22].

Системний підхід ґрунтується на понятті система. Система – це організована множина взаємопов'язаних компонентів та елементів, що взаємодіють між собою і зовнішнім середовищем у процесі досягнення поставленої мети [1, с. 12].

Системний підхід до діяльності передбачає: інформаційне забезпечення управління; своєчасну реакцію на інформацію; визначення мети та спрямування діяльності; прийняття управлінського рішення; діяльність засобами всього управлінського циклу, а не поодиноких функцій; створення систем, аналітичної діяльності, організаційно-координаційної діяльності, контролю управління розвитком закладу тощо; застосування програмно-цільового підходу управління: мета–діяльність–результат; технологію, алгоритмізацію, раціоналізацію діяльності; культуру управління [1, с. 17].

На думку Г. В. Осовської, управління як система є моделлю, що охоплює: мету; завдання; функції; технології, методи, прийоми; організаційну структуру; результати діяльності [6, с. 43].

Педагогічна система визначається як цілісна єдність усіх чинників, які сприяють досягненню поставлених цілей розвитку людини. Поняття педагогічної системи як системи, пов'язаної з навчальним процесом, має різні тлумачення. Цей термін застосовують для характеристики системи освіти, наукової і практичної діяльності відомих педагогів, а також для позначення і характеристики вертикального зрізу педагогічної діяльності залежно від розгляду рівня освіти. Вона характеризується відкритістю, складністю, соціальною природою, динамічністю, цілеспрямованістю, цілісністю. Уміння керівника управляти навчальним закладом як системою дозволяє бачити її в цілому, комплексно, а відтак значно простіше визначати перспективи, стратегії, рівень цілісності. Реальною перевагою системного підходу є можливість спостерігати за окремими підсистемами, помічати її слабкі сторони, низький рівень розвитку та вносити своєчасну корекцію [7, с. 16].

Навчальний заклад – це реальна, складна, динамічна, відкрита, ймовірна, з елементами детермінованості, цілеспрямована система, яка функціонує за допомогою внутрішнього управління (самоврядування) та зовнішнього – державного управління. Поняття «система» розглядають як порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням та взаємним зв'язком частин чого-небудь, або як форму організації, будови чого-небудь, або як сукупність яких-небудь елементів, одиниць, частин, об'єднаних за спільною ознакою, призначенням, або як будову, структуру, що становить єдність закономірно розташованих та функціонуючих частин. Цілісність структурних компонентів педагогічної системи забезпечує така підсистема навчального закладу, як управлінська, яку можна розглядати як самостійну складну систему. Її структурними компонентами є:

1. Мета управління – створення умов для реалізації мети навчального закладу.

2. Управлінська інформація, яку містять концепції діяльності, плани роботи, накази, розпорядження, положення, пам'ятки, інструкції, розклади занять, рішення колегіальних органів тощо.

3. Засоби управлінської комунікації, тобто засоби, форми, методи управління.

4. Керуюча підсистема, яку утворюють органи адміністративного та колегіального керівництва навчальним закладом.

5. Керована підсистема – педагогічна система, матеріально-технічна, фінансова системи [3, с. 272].

Специфічною рисою управлінської діяльності є те, що вона спрямована на забезпечення системного цілісного характеру функціонування як педагогічної системи, так і системи управління.

Щоб забезпечити цілісність структурних компонентів керуючої підсистеми, треба забезпечити системний характер змісту управлінської діяльності. Цю систему становить діяльність зі створення прогностичних, педагогічних, психологічних, організаційних, правових, кадрових, матеріально-фінансових, ергономічних, методичних умов для забезпечення реалізації мети навчального закладу [4, с. 159].

Однак освітній процес – це не тільки й стільки сума або набір якихось послідовних елементів, а насамперед цілеспрямована навчально-виховна діяльність учителя в єдності з навчально-пізнавальною та самоосвітньою діяльністю учнів. Цей процес є не тільки керованим, а й самокерованим. Така система обов'язково характеризується цілісністю. Додавання або вилучення будь-якого компонента видозмінює її, перетворює на іншу, нову систему, а подекуди й

руйнує її. Отже, діяльнісною системою вважається сукупність об'єктів, взаємодія яких сприяє виникненню нових інтегральних якостей, що не притаманні окремим складовим системи. У контексті освітнього процесу та управління ним «педагогічна система» – це велика кількість взаємопов'язаних структурних і функціональних компонентів, що підпорядковані цілям освіти, виховання дітей та підлітків [8, с. 29].

Поняття управління міцно ввійшло у вжиток багатьох галузей знань. Зокрема, Н. Мойсеюк порівнює управління освітою з управлінням біохімічними процесами в живих організмах, управління технічними пристроями, машинами, управління соціальними процесами. Суть управління визначається як «елемент, функція організмів, систем різної природи (біологічних, соціальних, технічних), які забезпечують збереження їх певної структури, підтримання режиму діяльності, реалізацію їхніх програм» [9].

Управляти діловито – це означає управляти із знанням справи. Керівник закладу освіти повинен бути всебічно компетентним у питаннях педагогічної теорії і практики, основ наукової організації праці, передового досвіду в управлінні закладом освіти. Він повинен добре знати перспективи та невідкладні завдання роботи закладу, яким керує, знати рівень державних вимог, вміти збирати факти, узагальнювати практичний досвід, правильно використовувати кращий досвід педагогічних працівників. В. О. Сухомлинський радив своїм колегам: «Умійте осмислити пройдений шлях. Осмислення того, що вже зроблено, – це велике духовне багатство школи».

Механізми системного управління часто називають демократичними, адже вони потребують пошуку колективом оптимального шляху вирішення проблем [10, с. 27].

Можна зробити висновок, що функціонування та розвиток навчального закладу залежить від сукупності зовнішніх та внутрішніх чинників прямого й опосередкованого впливу на заклад. Передусім – це особливості соціально-економічного, політичного і культурного розвитку країни, зосереджені в системі освіти матеріально-фінансові, кадрові ресурси, культурний простір, у якому зростають особистість, тенденції розвитку освіти, рівень розвитку наук, які працюють на навчальний заклад, формуються система державного управління освітою, нормативно-правова база, що забезпечує функціонування навчального закладу. Уся ця сукупність постійно змінюваних зовнішніх умов під дією об'єктивно-суб'єктивних чинників трансформується.

Кожен стан розвитку суспільства зумовлює відповідні йому особливості управління і внутрішнє життя навчального закладу. Тому на сучасному етапі необхідне продовження вивчення і подальший пошук ефективних методів управління навчальними закладами.

Раціональне поєднання класичних і модернізованих функцій, форм і методів управлінської діяльності керівника навчального закладу в сучасних умовах є запорукою ефективного формування творчого колективу педагогів та учнів, демократизації та гуманізації навчально-виховного процесу, відкритості навчального закладу як динамічно соціальної системи, яка здатна до генерування та впровадження педагогічних інновацій (наукових і практичних досліджень із соціально-педагогічних та психологічних дисциплін), адекватного сприйняття соціально-педагогічних змін у суспільстві, встановлення різнобічних зв'язків із громадськістю та учасниками навчально-виховного процесу.

Список використаних джерел

1. Менеджмент організації: підручник / Л. І. Федулова [та ін.]. Київ: Либідь, 2003. 448 с.
2. Осадчий І. Г. Соціально-філософські аспекти формування загальної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу: монографія. Київ: Пед. думка, 2012. 148 с.
3. Крижко В. В. Теорія та практика менеджменту в освіті: навч. посіб. Запоріжжя: Просвіта, 2003. 272 с.
4. Хриков Є. М. Управління навчальним закладом: навч. посіб. Київ: Знання, 2006. 365 с.
5. Островерхова Н. М., Даниленко Л. І. Ефективність управління загальноосвітньою школою: соціально-педагогічний аспект. Київ: Школяр, 1995. 302 с.
6. Осовська Г. В., Осовський О. А. Менеджмент організацій: навч. посіб. Київ: Кондор, 2007. 420 с.
7. Кучерова Г. Шляхи організації НВП. *Директор школи*. 2011. № 29/30. С. 1, 3–35.
8. Освітній менеджмент: навч. посіб. / за заг. ред. Л. І. Даниленко, Л. М. Карамушки. Київ: Шкільний світ, 2003. 400 с.
9. Мойсеюк Н. Педагогіка. URL: https://pidru4niki.com/16701214/pedagogika/osnovi_upravlinnya_zagalnoosvitnim_navchalnim_zakladom
10. Федоренко П. Системний підхід у практиці управління школою. *Завуч*. 2011. № 15. С. 4–6.